

ФІЛОСОФІЯ ЯК СПОСІБ САМОВИЗНАЧЕННЯ ЛЮДИНИ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Актуальність теми. Суспільство сьогодні – найвища форма розвитку і руху матерії. Розвиваючись саме, воно є перетворюючою силою усього, що є навкруги, і цього вже змінити не можна. Загальносвітову тенденцію розвитку культури визначає перехід від постіндустріального суспільства до інформаційного. Інформація набуває пріоритету серед усіх інших культурних цінностей та вважається їх підґрунтям. Постійне відставання освіти від потреб суспільства, відсутність освітніх форм для трансляції головного здобуття сучасного наукового знання у формуванні людини ХХІ ст. потребує обґрунтування методологічних засад філософії сучасної освіти, як нового рівня дослідження і розв'язання багатьох проблем людського буття [1, с. 8].

Мета дослідження полягає у з'ясуванні місця філософії в самопізнанні людини та в пізнанні світу в цілому. **Завданням дослідження** – аналіз основних типів філософствування, для орієнтування у світі філософських роздумів про людину та світ, буття та мислення, духовне та тілесне, загально цивілізаційне та національне в філософії.

Об'єкт дослідження: основні закони філософії та її роль у житті людини і суспільства. **Предмет дослідження:** філософські роздуми мислителів про місце людини у світі.

Філософія є особливою духовною формою, відмінною від науки. Її функціональною особливістю є задоволення світоглядних запитів людини. Останні не можуть бути уніфіковані і запропоновані у формалізованому вигляді (подібно до наукових вимірів дійсності) кожному як готовий продукт духовного пошуку. Цей пошук не знає зупину і завершення, він здійснюється повсякчас і кожним зокрема. Одним з найважливіших напрямків філософських досліджень є визначення місця людини в сьогоденному світі. Чи є він «світочем культури»? І взагалі, чи повинен він їм бути? Суперечливими і неоднозначними стають відповіді на подібного роду питання.

У сучасну епоху змінюється структура суспільства, нові акценти набувають такі поняття, як сім'я, будинок, нація, мораль, моральність та ін. Спостерігаються відсутність зацікавленості індивіда в перетворенні культури, деяка байдужість і відстороненість. Сучасне життя чревата інерційністю, рутиною, а тому навіть науці і політиці доводиться набувати рис «привабливості».

Помітним стає все більший розрив між технікою, яка постійно ускладнюється, і знанням про її вплив на людину і навколишнє середовище. Там, де панують стабільність, комфорт, сучасна наука разом з індустрією розваг винаходять все нові заміники гострих відчуттів у вигляді комп'ютерних ігор, атракціонних ехнологій кінопоказу і т.д. Людина, образно кажучи, перетворюється на велику дитину, а навколишня його культура - в парк розваг. Головним для людини «Постісторичного світу» [2, с. 360] виступає не його національна ідентичність, етнічна культура, моральність, релігійна приналежність, а проблема можливостей споживання. Людина діє, виходячи з власних практичних потреб і завдань, що виникають в даний момент. В результаті всього цього виникає відчуття невпевненості в цілях своєї діяльності, у вчинках і сенсах орієнтацій. З тимчасовий світом в невпинному прагненні до комфорту забув про свої історичні архетипи.

Технічні досягнення (незважаючи на їх безперечно позитивне значення і використання) в чомусь обмежують і заземлюють людини. Надмірна комфортність призводить до втрати духовності та творчих потенцій. Зміна мотивацій людської діяльності і безперервний культ трансформацій призводять до кризи основних цінностей буття.

Сучасна людина, вибираючи власні цінності і приймаючи відповідно до них рішення, має можливість затвердити себе в якості творчого начала, здатного змінювати як себе, так і навколишній світ. В такому випадку світ усвідомлюється як реальність, яка є полем людської самореалізації, світ трансформований в конструкти його життєдіяльності. Не випадково сучасний розвиток вітчизняної психологічної науки відзначено зростаючим інтересом дослідників до ролі особистості в організації всіх психічних ресурсів людини в єдиний інтегральний комплекс. Цей інтерес знаходить своє вираження на рівні емпіричних досліджень, звернених до проблем особистісної регуляції різних видів людської активності. Одночасно чітко проглядаються спроби відшукати єдине методологічне підґрунтя, яке дозволило б зіставляти результати, отримані в різних дослідницьких колективах і школах. В

останні роки в якості такої підстави дослідники все частіше вибирають суб'єктний підхід, який отримує у вітчизняній психології статус «суб'єктної парадигми» [3, с. 428-450]. Так, в роботах К.А. Абульхановой-Славської суб'єктність визначається з точки зору активності та свободи діяльності людини як суб'єкта. Суб'єктність - це здатність людини співвідносити і оцінювати свої можливості з об'єктивними вимогами, умовами і завданнями в цілому [3, с. 428-450]. В іншій своїй роботі цей автор відзначає, що суб'єктність є не постійною, а мінливою величиною для різних особистостей і однієї і тієї ж особи. Мається на увазі те, що суб'єктність не є фіксованою характеристикою особистості, а може наростати і слабшати в процесі її розвитку в залежності від зовнішніх і внутрішніх умов [3, с. 428-450]. З твердженням «епохи постмодерну» буття особистості набуло в значній степені анонімний характер, відбулася деперсоналізація людини. Підходи до визначення різних аспектів особистісної проблеми містяться в роботах Ю. Хабермаса, Е. Фромма, Д. Белла, Ж. Бодріяра, Ф. Фукуями та інших мислителів сучасної епохи. Їх дослідження констатують, індустріалізм і техніцизм сприяли становленню не тільки штучного середовища життєдіяльності людини, але і виступили специфічною цивілізаційною освітою, досить агресивним як до природи, так і до духовної культури. Світ техніки перетворився із засобу діяльності людини в певний «паралельний світ» - штучну абіотичну реальність, де інформація займає лідируюче місце. Внаслідок посилення плюралізму виникає «контактний тип» особистості. На це, зі свого боку, вплинув ринковий характер відносин. Останній затвердив домінанту індивідуалізму в якості способу буття людини, а також звеличив конкуренцію [4]. Сучасний світ переважно – це світ прагматизму як світогляду, пов'язаного з індивідуальним успіхом, раціональної адаптацією. Зворотною стороною, на думку Р.Лаута, є розщеплене буття людини, що намагається зберегти цілісність, самодостатність самого себе [5, с. 93-113]. Сучасна ситуація є подальшим розвитком індустріальної епохи, викликала відчуження людини, що виразилося в певних формах. Серед них слід назвати відчуження від історично придбаних і прийнятих в культурі форм духовно-практичного освоєння природи, поширення феномена бездуховності, зведення людського буття до інтересів сьогодення, знищення природи, її комерціалізація утилізація [6, с. 49].

У постіндустріальної цивілізації відбувається, зокрема, виявлення постматеріальних мотивацій людини. Їх відмінними рисами Дж. Гелбрейт вважав наявність власних неафішованих цілей - не максимального прибутку, а гарантованого доходу, надійності діючої системи при збереженні в своїх руках реальну владу. Результатом стає збереження стійкого становища в загальних умовах нестійкості та ненадійності системи [7]. Нарешті, як зазначається теоретиками постіндустріалізму (Д. Белл, А. Етцфоні), сьогодні виникає небезпека руйнування соціальної структури - через відсутність обмежень у прагненні особистості до безмежної свободи [8, с. 97-119]. Оскільки людина, реалізуючи експансивну «успішну» діяльність, зосереджується на виробництві та продажу товарів, споживання набуває особливого, що визначає значення. Можливості людини стають пропорційними його можливостям успішно презентувати себе оточенню: наскільки хороша його зовнішність, наскільки він «життєворадісний», «надійний», «здоровий». Забувають в зв'язку з цим про тисячі і мільйони тих, хто слабший, обмежений в можливостях. Успіх залежить, крім цього, від потрібних знайомств або приналежності до певного кола спілкування. Виникають нові типи особистості: спрямованої на володіння; тип «людини організації»; «людини-споживача»; «людини з ринковим характером» і ін. Формується «маніпулятивний інтелект». Маніпулятивний інтелект – це здатність використовувати мислення для маніпуляції навколишнім світом з метою людини. Маніпулятивний інтелект, позбавлений розуму, небезпечний, так як він змушує людей діяти таким чином, що з точки зору розуму це може виявитися згубним для них. Особливого значення набуває подолання ілюзії досконалості людського буття. Творча діяльність людини, посилена можливостями інформаційно-комп'ютерних технологій, може стати основою вибору різних історичних проектів розвитку цивілізації (але за умови, що такий вибір буде визначено творчою активністю кожного народу - дійсного суб'єкта історії). Особливе занепокоєння викликають негативні зміни в сфері моральності. Так, Папа Іоанн Павло II (264-й Папа Римський, 1920-2005) відзначав, що в умовах сучасності відбувається широке поширення течій, спрямованих на популяризацію моральної всездозволеності, тим самим підриваючи основи моралі. Ми живемо в такій культурі, в якій була вигнана ідея гріха і замість неї виникла ідея свободи. Свобода є найбільшим Божим даром, заради неї люди йшли на барикади, жертвували свої життя, вмирили. Запитайте будь-якої людини – жоден не скаже, що він проти волі, але в історії вийшло так, що це Боже благословення було використано на шкоду людині, свобода

розкріпачила людини ... Ось і вийшло, що цінність свободи була використана, щоб витіснити іншу цінність - цінність покаяння, і таким чином свобода спустошила саму себе» [9]. Святіший Патріарх застеріг людей від небезпеки не помітити підміни. Адже інформація надходить до них через колосальний потік ЗМІ, і у людини виникає небезпека опинитися в полоні у цього напорі інформації. «Якщо проаналізувати все те, що відбувається в області впливу на людську свідомість, то побачимо, що вплив виявляється не тільки на духовну складову, але і на інстинктивний початок людини, яке в сучасній системі є дуже важливим приймачем інформації» [9] – підкреслив Патріарх. Йдеться про масову культуру, яка розглядається багатьма вченими як «вірусна матриця» щодо соціокультурних архетипів існуючих національних культур. Людина опинилася в новому світі, де символи виникають безвідносно до її культурно-творчої діяльності і мають матеріалізований характер, що підкреслює втрату межі власного буття, де особистісне набуває статусу «загального»[10]. Єдність втрати творчого потенціалу та імітація суб'єктивності простежуються в рамках всіх форм і рівнів організації буття, виступають причиною невизначеності людини. Виникає «феномен Протея» [11, с. 54-68], причому безліч масок, які використовує особистість, не тільки створює множинність її образів; відбувається її розпад. Адже нескінченна множинність не в змозі виступити певним єдністю. Людина вже «порожній», що визначається як прояв гри і руху образів. Відносність і неспроможність ідентичності «бути відповідною сучасним реаліям» понароджує розсіювання суб'єкта. Засобом позитивного вирішення нагальних проблем є не просте узагальнення інформації, а творче засвоєння накопиченого в культурі досвіду і формування на цій основі нових принципів наукової, художньої, технологічної діяльності. Саме творча особистість є інструментом інтеграції процесів соціалізації і комунікації.

Висновок: філософія – це світ понять та ідей, проблем, питань, сумнівів, вірувань. Вона є концептуальним вираженням світоглядних проблем. Як методологія пізнання і соціальної дії, філософія окреслює магістральні шляхи розвитку суспільства, визначає основні тенденції духовно-практичного осягнення світу. Вона постійно актуалізує докорінні проблеми людини і буття шляхом утвердження високих загальнолюдських цінностей. Філософія шукає відповіді на проблеми людського буття. Озброюючи людину поглядами «вищого порядку», філософія допомагає зрозуміти сутність світу і суспільства, в якому вона живе. Філософія є адекватною дійсності свідомістю свого часу, і тому людина, перш ніж діяти, повинна цією свідомістю озброїтись.

Література

1. Базалук О.О. Юхименко Н.Ф. / *Філософія освіти: її роль та місце в системі філософського знання* // *Навчально-методичний посібник*.
2. Фукуяма Ф. *Великий Крах. Людська природа і відновлення соціального порядку*. – М.: Кальварія, 2005.
3. Абульханова-Славська К.А. *Стан сучасної психології: суб'єктна парадигма* / К.А. Абульханова-Славська // *Теорія і методологія психології: постнекласичної перспектива* / відп. ред. А.Л. Журавльов, А.В.Юревич. – М.: Інститут психології РАН, 2007.
4. Хабермас Ю. *Майбутнє людської природи. На шляху до ліберальної евгеніки?* // *Весь світ*. – М.: 2002.
5. Пузько В.І. *Криза ідентичності особистості в умовах глобалізації* // *Філософія і суспільство*. – 2007.
6. Юдін Б.Г. *Про людину, її природу і майбутньому* // *Питання філософії*. – 2004.
7. Гелбрейт Дж. *Економічні теорії та цілі суспільства*. – М.: 1979.
8. Смирнов С.А. *Словник антропологічного переходу* / С.А. Смирнов // *Філософські науки*. – 2008.
9. *Українські Єпархіальні відомості*. – 2009. – №9.
10. Бодрійяр Ж. *Спокуса [Текст]* / Ж. Бодрійяр / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://filosof.historic.ru/books/item/ff10/s00/z0000322/>.
11. Губанов Н.І. *Злидні філософії постмодернізму* / Н.І. Губанов // *Філософія і суспільство*. – 2007.
- 12/ *Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації: монографія* / Т.В. Гончарук, Н.В. Гнаевич, М.І. Гурик, О.М. Рудакевич, Р.Ю. Чигур, М.Л.Шумка; за ред. професора О. М. Рудакевича. – Тернопіль: ТНЕУ, 2015. – 256 с.